

ДЕРЖАВНА РЕГУЛЯТОРНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ РОЗВИТКУ БЕЗВІДХОДНОГО ВИРОБНИЦТВА В АПК

**А. В. Андрейченко, кандидат економічних наук.
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова**

© Андрейченко А.В., 2018.

Стаття отримана редакцією 26.02.2018 р.

Вступ. Важливого значення набуває нині вплив держави на запровадження безвідходного виробництва в АПК. Ефективне державне регулювання таких систем необхідне для подолання кризових явищ у сфері поводження з відходами та забезпечення подальшого інтенсивного розвитку агропромислового виробництва.

Сучасний стан аграрного сектора характеризується слабкістю, незахищеністю та неспроможністю самостійно функціонувати у конкурентних умовах. Затяжний процес кризи, який супроводжував аграрний сектор протягом усього періоду становлення ринкової економіки, не зник і не переродився в поступове відновлення комплексу. Він продовжується, проявляючись у різноманітних галузях. Про це свідчать такі факти, як спад виробництва, високий ступінь зношення основних виробничих фондів, зниження рентабельності сільськогосподарського виробництва. Як відомо, сільське господарство найбільш незахищене від негативних наслідків різного роду чинників нестабільності, що потребує виваженого обґрунтування подальших перспектив формування механізму державного регулювання аграрного сектора економіки. Звісно, виправити ситуацію неможливо без значних капіталовкладень та створення стимулів для прийняття високого ступеня ризику й реалізації продуктивного інвестування, а особливо активної ролі з боку держави. Саме їй належить захистити вітчизняного виробника від цінового диктату монополій, технологічної відсталості галузей [1, с. 90].

Економічні процеси, що відбуваються в соціально-економічному житті України, висувають нові вимоги до їх державного регулювання. Ринковий механізм, на який до останнього часу покладалися надмірні надії, без ефективного регулюючого впливу держави на соціально-економічні процеси в умовах перехідної економіки виявився надієвим. Таким чином, практика макроекономічного розвитку вкотре підтвердила, що ефективне функціонування соціально орієнтованого ринкового механізму неможливе без активної державної соціально-економічної політики. Негативні явища в агропромисловому виробництві України стали закономірним наслідком прорахунків у стратегії й тактиці аграрної реформи, що була розпочата з 1991 р. Поспішність, часто помилковість вибору пріоритетів у проведенні аграрних перетворень призвели до серйозних диспропорцій в АПК, глибокого спаду виробництва, фінансової нестабільності, зниження рівня життя сільського населення [2].

Огляд останніх джерел досліджень і публікацій. Про наявність проблем розвитку АПК та необхідність державного регулювання аграрного сектора йдеться у низці наукових праць. Так, І. Г. Кириленко, В. В. Дем'янчук, Б. В. Андрющенко висвітлюють різноманітні аспекти державної аграрної політики в Україні в умовах світової фінансової кризи [3]. Г. П. Виговська та В.С. Міщенко розкривають організаційно-економічний механізм поводження з відходами в Україні та шляхи його вдосконалення [4]. О. В. Алейнікова розглядає національну агропродовольчу систему як об'єкт державного регулювання [1]. Модернізаційні напрями державного регулювання розвитку агропромислового виробництва України досліджені у роботі Н. С. Узунової [2]. Порівняльне оцінювання ефективності державної підтримки аграрного сектора економіки України та ЄС виконано Л. В. Смолій [5].

Аналіз інструментів державної підтримки й регулювання, спрямованих на розвиток експортного потенціалу аграрних підприємств України, здійснено М. П. Сахацьким та І. В. Ксьонжик, які наголошують на необхідності визначення ролі держави й ступеня її участі в управлінні та регулюванні сільського господарства, а також розроблення й реалізації комплексу заходів державної підтримки, що сприяють не лише стабілізації та розвитку аграрного сектора економіки, але й підвищенню його експортного потенціалу [6, с. 29].

Однак в авторитетних працях учених не приділено достатньої уваги питанню державного регулювання сфери безвідходного виробництва в АПК. Тому **мета статті** полягає у вивченні особливостей державної регуляторної політики у сфері розвитку безвідходного виробництва в АПК.

Дослідження базувалося на використанні таких методів: діалектичного, системного, теоретичного узагальнення і порівняння, причинно-наслідкового методу.

Основний матеріал і результати. Посилення економічно обґрунтованого державного регулювання аграрного виробництва в Україні – річ неминуча. Маючи і в перспективі величезні обсяги перевиробництва продовольчих ресурсів та сировини, держава приречена повернутися до системи науково розрахованих балансів на внутрішньому ринку споживання та гарантованого в тривалій перспективі збуту надлишкової агропродукції на світових ринках. Заради не лише економічної вигоди, а й раціонального використання людських і природних ресурсів та розумного споживання [3, с. 9].

Світовий досвід підтверджує позиціонування аграрного сектора як системи, що не має здатності до саморегулювання внаслідок низки об'єктивних причин: необхідності формування ним суспільних благ, виникнення зовнішніх ефектів, монополізації суміжних із сільським господарством галузей та ін. Тому успішного функціонування галузі, що має стратегічне значення в національній економіці, можна досягти лише за умови регулювання з боку держави, роль якої в ринковій економіці полягає в усуненні негативних наслідків функціонування ринкового механізму, забезпеченні економічної справедливості у розвитку аграрного виробництва, захисті національних інтересів на внутрішньому і зовнішньому ринках. Процеси здійснення державою регуляторних заходів в аграрному секторі в розвинутих країнах світу тісно пов'язані з державною підтримкою, що зумовлюється необхідністю перерозподілу національного доходу на користь галузі з метою забезпечення її сталого розвитку та продовольчої безпеки країни [5, с. 26].

Практика держав свідчить, що ефективним механізмом стимулювання прогресу технологічних систем є ринкове конкурентне середовище, а держава втручається для захисту і підтримки тих суб'єктів ринку, які беруть на себе тягар інноваційної діяльності. Наслідком втручання держави в ринкові відносини між підприємствами для стимулювання підприємств-інноваторів технологічних систем є перерозподіл зовнішніх ефектів на користь підприємств-інноваторів [7, с. 54].

Формування ефективної державної політики поведження з відходами, створення та забезпечення належного функціонування загальнодержавної системи збирання, знешкодження й екологічно безпечного видалення відходів та істотне обмеження на цій основі шкідливого їх впливу має бути віднесено до найбільш невідкладних завдань – навіть в умовах відносної обмеженості економічних можливостей як держави, так і основних суб'єктів процесу утворення відходів [4, с. 4]. Таким чином, украй важливими є високоефективні важелі та стимули з боку держави, що спонукали б суб'єктів господарювання усіх рівнів до бережливості та впровадження безвідходних технологій.

Державна регуляторна політика у сфері розвитку безвідходного виробництва в АПК, ґрунтуючись на положеннях Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» від 2003 р. [8], повинна відповідати таким принципам:

доцільності – обґрунтована необхідність державного регулювання господарських відносин з метою розв'язання економіко-еколого-соціальних проблем поведження з відходами АПК;

адекватності – відповідність форм та рівня державного регулювання господарських відносин потребі у розв'язанні існуючих економіко-еколого-соціальних проблем поведження з відходами АПК і ринковим вимогам з урахуванням усіх прийнятних альтернатив;

ефективності – забезпечення досягнення внаслідок дії регуляторного акта максимально можливих позитивних результатів за рахунок мінімально необхідних витрат ресурсів суб'єктів господарювання, громадян та держави;

збалансованості – забезпечення у регуляторній діяльності балансу інтересів суб'єктів господарювання, громадян і держави;

передбачуваності – послідовність регуляторної діяльності, відповідність її цілям державної політики, а також планам з підготовки проектів регуляторних актів, що дозволяє суб'єктам господарювання здійснювати планування їхньої діяльності;

прозорості та врахування громадської думки – відкритість для фізичних і юридичних осіб, їх об'єднань дій регуляторних органів на всіх етапах їх регуляторної діяльності, обов'язковий розгляд регуляторними органами ініціатив, зауважень та пропозицій, наданих у встановленому законом порядку фізичними і юридичними особами, їх об'єднаннями, обов'язковість та своєчасність доведення прийнятих регуляторних актів до відома фізичних і юридичних осіб, їх об'єднань, інформування громадськості про здійснення регуляторної діяльності.

Державне регулювання розвитку безвідходного агропромислового виробництва неможливе без

належного нормативно-правового закріплення. За відсутності такого закріплення гальмується створення дієвої інфраструктури поводження з відходами АПК, й зокрема безвідходних виробництв, що зі свого боку призводить до непомірного накопичення відходів і негативних соціально-економічних та екологічних наслідків.

На необхідності вдосконалення нормативно-правової бази поводження з відходами, в тому числі в АПК, наголошується багатьма вченими. Так, В. С. Міщенко, В. Г. Виговська, присвятивши окреме дослідження проблематиці вдосконалення організаційно-економічного механізму поводження з відходами, відзначають, що законодавством України у сфері поводження з відходами визначено принципи, вимоги і правила щодо безпечного поводження з ними, створено нормативно-правову базу, яка регламентує організаційно-економічні засади відповідної діяльності. До головних інструментів віднесено встановлення лімітів на утворення і розміщення відходів, запровадження платежів за їх розміщення, введення економічних преференцій щодо діяльності з утилізації й мінімізації утворення відходів та деякі інші [4, с. 4].

Відзначимо, що загальні засади використання відходів як вторинної сировини містяться в Законі України «Про відходи» від 1998 р., Законі України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відходів» від 2002 р. та ін. Однак наявне нормативно-правове врегулювання питань використання відходів як вторинної сировини обмежується лише певними видами відходів (макулатура, гумові, полімерні відходи тощо), до яких відходи АПК не віднесено, що актуалізує необхідність подальшого розроблення правових актів щодо поводження з агропромисловими відходами як вторинними ресурсами. У зв'язку із цим слід звернутися до прикінцевих положень Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відходів» від 2002 р., що закріплюють необхідність розроблення КМУ відповідних проектів законодавчих актів, які регулювали б господарську діяльність у сфері поводження з вторинними матеріальними ресурсами [4, с. 268].

Наразі низка законних та підзаконних нормативно-правових актах України встановлює необхідність упровадження безвідходних технологій і безвідходного виробництва у різних галузях: Закон України «Про відходи» від 5 березня 1998 р. (ст. 18); Постанова ВРУ «Про Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки» від 5 березня 1998 р. (III. Стратегія і тактика гармонійного розвитку виробничого та природоресурсного потенціалу); Концепція поліпшення продовольчого забезпечення та якості харчування населення 26 травня 2004 р. (п 4 Упровадження); Постанова ВРУ «Про стан виконання законодавства у сфері поводження з відходами в Україні та шляхи його вдосконалення» від 6 жовтня 2005 р. (п. 5); Концепція національної екологічної політики України на період до 2020 р. від 17 жовтня 2007 р.; Програма діяльності КМУ «Український прорив: для людей, а не політиків» від 16 січня 2008 р. (1.7. Чисте та безпечне довкілля); Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» від 21 грудня 2010 р. (розд. 3); Державна програма розвитку внутрішнього виробництва, затверджена Постановою КМУ від 12 вересня 2011 р. (додаток 1 до Програми); рішення Ради національної безпеки та оборони України «Про комплекс заходів щодо вдосконалення проведення моніторингу довкілля та державного регулювання у сфері поводження з відходами в Україні» від 25 квітня 2013 р. (п. 3.2); Концепція Загальнодержавної програми поводження з відходами на 2013 – 2020 роки від 3 січня 2013 р.); Національна стратегія управління відходами в Україні до 2030 року від 8 листопада 2017 р. тощо.

Для ефективного функціонування безвідходного виробництва в АПК необхідним є чітке нормативно-правове врегулювання такого виробництва з метою: розширення залучення відходів АПК у господарський обіг як сировини, матеріалів, енергоресурсів; раціонального використання і заощадження первинних природних ресурсів; розмежування прав, обов'язків, відповідальності з питань відходів АПК між різними суб'єктами господарювання; реалізації державної політики ресурсозбереження шляхом установа вимог щодо поводження з відходами АПК як вторинною сировиною; досягнення комплексного економіко-еколого-соціального ефекту, що виражається не лише в отриманні прямого приросту вартості агропромислової продукції за рахунок використання відходів у конкретній ланці матеріального виробництва, але й соціальних, економічних, екологічних переваг у невиробничій сфері та суміжних сферах (скорочення соціальних втрат населення, збереження ресурсного потенціалу, екології).

Отже, ситуація, що склалася в Україні, є наслідком довготривалого ставлення до проблеми відходів як до другорядної – на державному й місцевому рівнях. Розроблення і реалізація державної політики, яка виходила б з невідворотності екологічних викликів, з перманентного характеру проблеми відходів, з її масштабності для України є невідкладним завданням. Особливо це актуально сьогодні, коли урядом країни, вченими та громадськістю розробляються шляхи на напрями переходу до моделі сталого розвитку [4, с. 5].

Висновки. Без належного державного регулювання і бюджетної підтримки ефективне функціонування безвідходного агропромислового виробництва та в цілому розвиток АПК є вкрай ускладненими. У нинішніх умовах агропромислове виробництво потребує оновлення. Якнайширше

впровадження безвідходних технологій в сферу АПК є одним із дієвих кроків у цьому напрямі. Існуючі механізми державного регулювання наразі не в змозі забезпечити достатні темпи такого оновлення. Державі з метою забезпечення ефективності безвідходного агропромислового виробництва доцільно: виявляти резерви ресурсозбереження за рахунок використання відходів АПК та максимально можливо використовувати їх ресурсний потенціал; поліпшувати організацію збирання, заготівлі, зберігання, транспортування й використання відходів АПК як вторинної сировини; посилити стимулювання розвитку безвідходних технологічних систем в АПК шляхом реалізації бюджетних програм державної підтримки створення таких систем; створити сприятливі умови для організації на підприємствах України безвідходних виробництв з урахуванням провідного іноземного досвіду; підвищити дієвість системи інженерно-технічного забезпечення безвідходного агропромислового виробництва; удосконалити системи обліку та звітності щодо відходів АПК; здійснити превентивні заходи щодо неконтрольованого експорту відходів АПК; формувати вторинну ресурсну базу на ринку вторинних ресурсів; запровадити практику періодичного перегляду технологій агропромислового виробництва.

Широке впровадження в практику господарювання безвідходного агропромислового виробництва європейського рівня у найближчому часі є непростим завданням. Проте забезпечення належного державного регулювання у цій сфері та створення відповідних організаційно-економічних передумов – важливий крок у розв'язанні комплексу економічних, екологічних, соціальних проблем сталого розвитку України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Алейнікова О. В. Національна агропродовольча система як об'єкт державного регулювання / О. В. Алейнікова // Інвестиції: практика та досвід. – 2010. – № 9. – С. 90 – 93.
2. Узунова Н. С. Модернізаційні напрями державного регулювання розвитку агропромислового виробництва України / Н. С. Узунова // Ефективна економіка. – 2013. – № 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_1_56.
3. Кириленко І. Г. Деякі аспекти державної аграрної політики в Україні в умовах світової фінансової кризи / І. Г. Кириленко, В. В. Дем'янчук, Б. В. Андрющенко // Економіка АПК. – К., 2008. – № 11. – С. 4 – 9.
4. Міщенко В. С. Організаційно-економічний механізм поводження з відходами в Україні та шляхи його вдосконалення / В. С. Міщенко, Г. П. Виговська. – К. : Наукова думка, 2009. – 294 с.
5. Смолій Л. В. Порівняльна оцінка ефективності державної підтримки аграрного сектора економіки України та ЄС / Л. В. Смолій // Інноваційна економіка. – 2016. – № 1–2. – С. 26 – 34.
6. Сахацький М. П. Інструменти державної підтримки експортного потенціалу аграрних підприємств України / М. П. Сахацький, І. В. Ксьонжик // Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – 2016. – № 2. – С. 29 – 36.
7. Системи технологій: навчальний посібник / за ред. д-ра екон. наук, проф. П. С. Березівського. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 288 с.
8. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності: Закон України від 2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1160-15>.

REFERENCES:

1. Aleynikova O.V. Natsionalna agroprodovolcha sistema yak ob'ekt derzhavnogo reguluyannya / O. V. Aleynikova // Investitsii: praktika ta dosvid. – 2010. – № 9. – S. 90 – 93.
2. Uzunova N.S. Modernizatsiyni napryami derzhavnogo reguluyannya rozvitku agropromislovogo virobnitstva Ukraini / N.S. Uzunova // Yefektivna ekonomika. – 2013. – № 1 [Yeletkronniy resurs]. – Rezhim dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_1_56.
3. Kirilenko I.G. Deyaki aspekti derzhavnoi agrarnoi politiki v Ukraini v umovakh svitovoi finansovoi krizi / I.G. Kirilenko, V.V. Dem'yanchuk, B.V. Andryushchenko // Yekonomika APK. – K., 2008. – № 11. – S. 4 – 9.
4. Mishchenko V.S. Organizatsiyno-ekonomichniy mekhanizm povodzhennya z vidkhodami v Ukraini ta shlyakhi yogo vdoskonalennya / V.S. Mishchenko, G.P. Vigovska. – K. : Naukova dumka, 2009. – 294 s.
5. Smoliy L.V. Porivnyalna otsinka effektivnosti derzhavnoi pidtrimki agrarnogo sektora ekonomiki Ukraini ta ES / L.V. Smoliy // Innovatsiyna ekonomika. – 2016. – № 1–2. – S. 26 – 34.
6. Sakhatskiy M.P. Instrumenti derzhavnoi pidtrimki eksportnogo potentsialu agrarnikh pidpriemstv Ukraini / M.P. Sakhatskiy, I.V. Ksonzhik // Yekonomichniy chasopis Skhidnoevropeyskogo natsionalnogo universitetu imeni Lesi Ukrainki. – 2016. – № 2. – S. 29 – 36.
7. Sistemi tekhnologiy: navchalniy posibnik / za red. d-ra ekon. nauk, prof. P.S. Berezivskogo. – K. : Tsentr navchalnoi literaturi, 2006. – 288 s.
8. Pro zasadi derzhavnoi regulyatornoi politiki u sferi gospodarskoi diyalnosti: Zakon Ukraini vid 2003 r. [Yeletkronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1160-15>.

UDC 338.24:338.43:504

Andrii Andreichenko, PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Economics and Management. Odessa I. I. Mechnikov National University. **State Regulatory Policy in Development of Non-Waste Production in the Agro-Industrial Complex.** The article deals with the problem of state regulation of the non-waste production in the agro-industrial complex. The necessity of providing an effective state regulatory policy with non-waste agricultural production to overcome the crisis phenomena in waste management in the agro-industrial complex and ensuring the further intensive development of agro-industrial production has been substantiated.

The main directions of realization of the state policy in non-waste production in the agro-industrial complex have been determined: to identify reserves of resource conservation through the use of AIC waste and maximally possible to use their resource potential; to improve the organization of harvesting, storage, transportation and use of agricultural waste as a secondary raw material; to intensify the stimulation of the development of non-waste technological systems in the agro-industrial complex through the implementation of state budget support programs for the establishment of such systems; to create favorable conditions for the organization of non-waste industries at enterprises of Ukraine, taking into account leading foreign experience; to increase the efficiency of the system of engineering and technical maintenance of non-waste agricultural production, in particular, through the improvement of its organization and management; to improve the accounting and reporting systems of the waste from agro-industrial complex; to implement the preventive measures for uncontrolled export of agricultural waste; to form a secondary resource base in the secondary resources market; to introduce the practice of periodic review of technology of agro-industrial production. It has been proved that ensuring a proper state regulation in non-waste agricultural production and creation of the appropriate organizational and economic conditions is an important step in solving a complex of economic, ecological, and social problems of sustainable development of Ukraine.

Keywords: non-waste technologies, non-waste agricultural production, agro-industrial complex, state regulation.

УДК 338.24:338.43:504

Андрейченко Андрій Вадимович, кандидат економічних наук, доцент. Одеський національний університет імені І. І. Мечникова. **Державна регуляторна політика у сфері розвитку безвідходного виробництва в АПК.** Розглянуто проблему державного регулювання сфери безвідходного виробництва в АПК. Обґрунтовано необхідність забезпечення ефективної державної регуляторної політики безвідходним агропромисловим виробництвом для подолання кризових явищ у сфері поводження з відходами АПК та забезпечення подальшого інтенсивного розвитку агропромислового виробництва. Визначено основні напрями реалізації політики держави у сфері безвідходного виробництва в АПК.

Ключові слова: безвідходні технології, безвідходне агропромислове виробництво, АПК, державне регулювання.

УДК 338.24:338.43:504

Андрейченко Андрей Вадимович, кандидат экономических наук, доцент. Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова. **Государственная регуляторная политика в сфере развития безотходного производства в АПК.** Рассмотрена проблема государственного регулирования сферы безотходного производства в АПК. Обоснована необходимость обеспечения эффективной государственной регуляторной политики безотходным агропромышленным производством для преодоления кризисных явлений в сфере обращения с отходами АПК и обеспечения дальнейшего интенсивного развития агропромышленного производства. Определены основные направления реализации политики государства в сфере безотходного производства в АПК.

Ключевые слова: безотходные технологии, безотходное агропромышленное производство, АПК, государственное регулирование.